

**PHOLISI YA HO HLWAYA LE POLOKO YA
DITSHA TSA LEBOLLO HO LA KAPA
BOPHIRIMA**

1. Selekela

1.1 Heritage Western Cape (HWC) le Lefapha la Merero ya Setso le Dipapadi (DCAS)

HWC hammoho le DCAS di ngotse leano leo ka lona ditsha tsa lebollo di tla laolwa.

Ho latela Leano la Ditsha tsa Lebollo la DCAS, setheo sa lebollo le tshireletso ya sona ke tokelo ya botjhaba, semoya le bodumedi ba setjhaba. Molaotheo wa Riphabliki ya Afrika Borwa ho Bili ya Ditokelo o sireletsa ditokelo tsena mme o nehela ditheo tsohle tsa mmuso le tsa poraefete ka tshwanelo ya ho phahamisa le ho latela Bili ya Ditokelo

Sepheo sa Leano la Ditsha tsa Lebollo la DCAS ke ho theha tikoloho e bolokehileng hape e dumellang e tla sebeletsa setso sa ho kena boholong le sa botjhaba.

1.2 Ditsha tsa lebollo tse hlwailweng semmuso

Lenane la ditsha tsa lebollo tse hlwailweng semmuso le ngodisitswe le HWC.

2. Tlhwayo ya semmuso ya ditsha tsa lebollo

Ditataiso bakeng sa tlhwayo ya semmuso ya ditsha tsa lebollo

Ditataiso tse latelang di beilweng ho thusa ka tlhwayo ya semmuso ya ditsha tsa lebollo. Ditlhoko tse hlwailweng ka tlase (Tafole ya 1) di tlameha ho kgotsofatswa pele setsha se ka kengwa lenaneng la ditsha tsa lebollo tse hlwailweng semmuso le ho 1.2 kahodimo.

Tafole ya 1: Ditlhoko tse hlohang ho kgotsofatswa pele setsha se ka kengwa lenaneng

Ntlha/Boemo	Tlhaloso/Potso	Ditataiso tse kgonehang
Tshebediso kapa boholo	Na hona le bokgoni ba hore ho ka ba le ditsha tse mmalwa tsa lebatowa kapa ho lokela ho be le setsha se senyane sa lehae kapa motswako wa tsona bobedi ke kgetho e ntle ho fetisisa?	Dibaka tse tharo ho isa ho tse nne le ditsha tse nyenyane seterekeng ka seng
Sebaka	Na setsha kapa ditsha di ka ba kathoko ho teropo mme bohole ba pheletso ke bo bokae?	E sebe sebaka se fetang 5 km ho tloha motseng mme e kgone ho fihllelha ka koloi nakong ya metsotso e 20
Bongata	Ho ka amohelwa batho ba bakae setsheng? Teteano e loketseng ya setsha ke bokae?	Mekgoro e pakeng e 16 le e 20 hektareng ka nngwe Ka kakaretso ho be le batho ba babedi ho isa ho ba bane mokgorong ka nngwe
Boholo	Boholo bo bonyane ba pheletso ba setsha ke bofe mme ha ho ka kgethwa ditsha tsa lebatowa, boholo bo loketseng ke bo bokae?	Dihektere tse tharo ho isa ho tse supileng di a kgothaletswa
Ditshebeletso	Boemo ba ditshebeletso tse hlokwang ditsheng ke bofe? Ka lebaka la peho dibakeng tsa diteropo, ho lokela hore ho hopolwe metsi le tlhwekiso jwalo ka ditlhoko tsa motheo hammoho le katamelo ya ditsi tsa tlhokomelo ya bophelo	Sebaka se ka reng se hlaha Metsi le tlhwekiso Tloso ya dithole Haufi le ditshebeletso tsa bophelo bo botle
Popeho ya setsha	Ho hlokahala dimela dife tse ikgethileng? Na setsha se ka ba haufi le lewatle? Na se lokela ho pharalla kapa se ka ba hara dithaba?	Ho hlokahala teteyano e hodimo le dimela tse telele sebakeng se pharalletseng Teteyano e hodimo le dimela tse kgutshwane haufi le lewatle E ka ba sebakeng se pharaletseng kapa dithabeng
Phihlollo le ho paka	Na ho hlokahala phihlollo ya dikoloi le sebaka sa ho di paka hape na dibese di lokela hore di be le bokgoni ba ho fihla setsheng? Ho lokela ho ba le mokgwa wa ho tswa ka tshohanyetso ka tsela e loketseng.	Ha ho phihlollo ya dikoloi e dumelletsweng setsheng Phihlollo ya dikoloi e fella meeding feela Ho hlokahala sebaka sa ho paka le phihlollo ya dibese meeding
Bonga	Ho ka nepahala ha mobu e ka ba wa setjhaba. Haeba mobu e le wa motho ya poraefete, na ho hlokahala tumellano ya semmuso le monga mobu?	Hore na mobu ke wa setjhaba kapa wa poraefete, ho lokela hobe le tumellano ya semmuso ya lefa ho latela karolo ya 42 ya NHRA le monga mobu bakeng sa tshebediso ya mobu bakeng sa lebollo. (Bona 3.3 ka tlase)
Bophiri	Setsha se lokela ho sephiring, bobedi ntlheng ya ponahalo le phihlollo	Tekolo Taolo ya ho kena le ho tswa

Ntlha/Boemo	Tlhaloso/Potso	Ditataiso tse kgonehang
		Dibaka tsa polokeho tse nang le meeding ntleng ya bolelele
Tse ding	Na setsha se ka arolelanwa le basebedisi ba bang kapa sa sebediswa bakeng sa merero e meng jwalo ya temo ya diteropong, jwalo jwalo?	Tshebediso e kopantsweng e ya amohelaha tlasa dipehelo tse ikgethileng tse ho dumellanweng ka tsona Poloko ya dimela le diphoofolo tsa tikoloho

3. Tshireletso ya ditsha tsa lebollo

3.1 Karolo ya 38 ya Molao wa Naha wa Disebediswa tsa Lefa, 1999 (Molao wa 25 wa 1999)

Karolo ena ya NHRA e supa mekgahlelo e itseng ya ntshetsopele hape e hloka hore maamong ana mohlahisi a tsebise HWC ka ntshetsopele e jwalo. Sena se ka baka hore HWC e hloke hore ho fanwe ka Tekolo ya Kameho.

Ho latela Karolo ya 38(1)(e), HWC e ka hlwanyana le ho phatlalatsa ka molao mekgahlelo ofe kapa ofe wa ntshetsopele o ka hlahisang tsebetso ho latela Karolo ya 38(1). Ka tsela e jwalo, ho latela molawana o hlahisitsweng wa HWC o laolang phatlalatso ya ditsha tsa lebollo jwalo ka mekgahlelo o kgethehileng wa ntshetsopele, ntshetsopele efe kapa efe e hlahiswang e tla ama setsha se sebediswang jwalo ka setsha sa mesebetsi ya lebollo se tla hloka Tekolo e Felletseng ya Kameho ya Lefa. Sena se kenyelletsa bonkakarolo bo boholo ba setjhaba ho latela karolo ya 38(3) ya NHRA ele ho ka hlwanyana ditsha tse tsejwang kapa tse leng teng tsa lebollo le ho fana ka monyetla bakeng sa ho thewa ha ditsha tse ntjha tsa lebollo hore di sebediswe ke setjhaba se amehileng.

3.2 Leano la Mmasepala la Ntshetsopele ya Dibaka (SDF)

Ho latela Karolo ya 30 ya NHRA, ka nako ya tlhophiso kapa tekolobotjha ya moralo wa thero ya teropo kapa lebatowa kapa morero wa ntshetsopele ya sebaka, kapa ka nako efe kapa efe ya kgetho, kapa ka thato ya setheo sa porofense sa disebediswa tsa lefa, setheo sa merero se tlameha ho hlophisa lenane la disebediswa tsa lefa tse sebediswang sebakeng sa yona sa taolo mme se nehelane ka lenane lena ho setheo se loketseng sa porofense sa disebediswa tsa lefa.

Ditsha tse teng tsa lebollo di nkwa e le disebediswa tsa lefa ho latela pholisi ena mme kahoo di tlameha ho kenyelletswa lenaneng la setheo sa lehae ho latela karolo ya 30 ya NHRA. Ditsha tse teng tsa lebollo ha di hloke ho hlwauwa semmuso jwalo ka ho 1.2 kahodimo hore di kengwe lenaneng.

3.3 Ditumellano tsa lefa

Bakeng sa ditsha tse tsejwang tsa lebollo tse teng mobung wa setjhaba kapa wa poraefete, HWC e ka etsa tumellano ya lefa le beng ba lefa le/kapa basebedisi ba setsha ho latela karolo ya 42 ya Molao wa Naha wa Disebediswa tsa Lefa, 1999 (Molao wa 25 wa 1999) mabapi le tsamaiso ya sesebediswa seo sa lefa.

3.4 Ditsha tse phephetsong e otlolohileng

Ha setsha sa lebollo se ka bang kotsing ya ho ntshetswapele, setsha se tshwanang se kgotsofatsang ditlhoko tse boletsweng ho 2 kahodimo le 5 ka tlase se tlameha ho fanwa pele ntshetsopele eo e ka dumellwa.

Ha ditshebetso tse tlaelehileng tsa lefa di ka hloleha ho sireletsa setsha sena, mme haeba ho sena setsha se seng se ka fanwang, HWC e kanna ya sireletsa setsha sa lebollo ho latela karolo ya 29 ya Molao wa Naha wa Disebediswa tsa Lefa, 1999 (Molao wa 25 wa 1999).

4. Pehelo bakeng sa ntshetsopele ya ditsha tse ntjha tsa lebollo

4.1 Karolo ya 38 ya Molao wa Naha wa Disebediswa tsa Lefa, 1999 (Molao wa 25 wa 1999)

Bakeng sa dintshetsopele tse hlahiswang tse ntjha tse amohelang batho ba etsang meetlo ya seXhosa, Basotho le seHlubi, ho lokela ho bewa sebaka ho ditlhaliso tseo tsa dintshetsopele tse ntjha bakeng sa theo ya ditsha tse ntjha tsa lebollo ho sebeletsa setjhaba.

4.2 Ditlhoko

Ditataiso tse latelang (Tafole ya 2) e tlameha ho sekasekwa le baemedi ba loketseng ba setjhaba le mekga ya leboll, hammoho le Tshebetso ya DCAS ya Setso, bakeng sa theo ya ditsha tse ntjha tsa lebollo sebakeng sefe kapa sefe.

Tafole ya 2: Ditataiso tse lokelang ho tshohlwa bakeng sa theo ya ditsha tse ntjha tsa lebollo

Ntlha/Boemo	Tlhaloso/Potso	Ditataiso tse kgonehang
Tshebediso kapa boholo	Na hona le bokgoni ba hore ho ka ba le ditsha tse mmalwa tsa lebatowa kapa ho lokela ho be le setsha se senyane sa lehae kapa motswako wa tsona bobedi ke kgetho e ntle ho fetisisa?	Dibaka tse tharo ho isa ho tse nne le ditsha tse nyenyane seterekeng ka seng
Sebaka	Na setsha kapa ditsha di ka ba kathoko ho teropo mme bohole ba pheletso ke bo bokae?	E sebe sebaka se fetang 5 km ho tloha motseng mme e kgone ho fihlelleha ka koloi nakong ya metsotso e 20
Bongata	Ho ka amohelwa batho ba bakae setsheng? Teteano e loketseng ya setsha ke bokae?	Mekgoro e pakeng e 16 le e 20 hektareng ka nngwe Ka kakaretso ho be le batho ba

Ntlha/Boemo	Tlhaloso/Potso	Ditataiso tse kgonehang
		babedi ho isa ho ba bane mokgorong ka nngwe
Boholo	Boholo bo bonyane ba pheletso ba setsha ke bofe mme ha ho ka kgethwa ditsha tsa lebatowa, boholo bo loketseng ke bo bokae?	Dihektere tse tharo ho isa ho tse supileng di a kgothaletswa
Ditshebeletso	Boemo ba ditshebeletso tse hlokwang ditsheng ke bofe? Ka lebaka la peho dibakeng tsa diteropo, ho lokela hore ho hopolwe metsi le tlhwekiso jwalo ka ditlhoko tsa motheo hammoho le katamelo ya ditsi tsa tlhokomelo ya bophelo	Sebaka se ka reng se hlaha Metsi le tlhwekiso Tloso ya dithole Haufi le ditshebeletso tsa bophelo bo botle
Popeho ya setsha	Ho hlokahala dimela dife tse ikgethileng? Na setsha se ka ba haufi le lewatle? Na se lokela ho pharalla kapa se ka ba hara dithaba?	Ho hlokahala teteyano e hodimo le dimela tse telele sebakeng se pharalletseng Teteyano e hodimo le dimela tse kgutshwane haufi le lewatle E ka ba sebakeng se pharaletseng kapa dithabeng
Phihlollo le ho paka	Na ho hlokahala phihlollo ya dikoloi le sebaka sa ho di paka hape na dibese di lokela hore di be le bokgoni ba ho fihla setsheng? Ho lokela ho ba le mokgwa wa ho tswa ka tshohanyetso ka tsela e loketseng.	Ha ho phihlollo ya dikoloi e dumelletsweng setsheng Phihlollo ya dikoloi e fella meeding feela Ho hlokahala sebaka sa ho paka le phihlollo ya dibese meeding
Bonga	Ho ka nepahala ha mobu e ka ba wa setjhaba. Haeba mobu e le wa motho ya poraefete, na ho hlokahala tumellano ya semmuso le monga mobu?	Hore na mobu ke wa setjhaba kapa wa poraefete, ho lokela hobe le tumellano ya semmuso ya lefa ho latela karolo ya 42 ya NHRA le monga mobu bakeng sa tshebediso ya mobu bakeng sa lebollo. (Bona 3.3 ka tlase)
Bophiri	Setsha se lokela ho sephiring, bobedi ntlheng ya ponahalo le phihlollo	Tekolo Taolo ya ho kena le ho tswa Dibaka tsa polokeho tse nang le meeding ntleng ya bolelele
Tse ding	Na setsha se ka arolelanwa le basebedisi ba bang kapa sa sebediswa bakeng sa merero e meng jwalo ya temo ya diteropong, jwalo jwalo?	Tshebediso e kopantsweng e ya amoheleha tlasa diphelelo tse ikgethileng tse ho dumellanweng ka tsona Poloko ya dimela le diphoofolo tsa tikoloho

5. Karolelano ya tlhahisoleseding

5.1 Karolelano ya tlhahisoleseding bakeng tsa HWC le Tshebeletso ya DCAS ya Setsho.

5.1.1 DCAS e tla tsebisa HWC ka ditsha tsohle tse ntjha tse hlailweng le ho fana ka lesedi la tsona le amanang le peho ya sebaka. Ditsha tsena di tla bewa mmapeng hape di kengwe lenaneng la GIS la lefa bakeng sa Kapa Bophirima.

5.1.2 HWC e tla tsebisa DCAS ka ditsha dife kapa dife tse ntjha tsa lebollo tse hlailweng ka dikarolo tsa 30, 31 le 38 tsa Molao wa Naha wa Disebediswa tsa Lefa, 1999 (Molao wa 25 wa 1999).

5.2 Ho arolelana lesedi le setjhaba

5.2.1 Ditsha di ka bewa mmapeng, empa di seke tsa tsebisa basebedise tsa ditsha, kapa dinako tseo ka tsona ditsha di sebediswang.

5.2.2 Baemedi ba setjhaba le mekga e ngodisitsweng ya lebollo e lokela ho kgothaletswa ho ingodisa jwalo ka ditheo tsa poloko ya lefa ho latela karolo ya 25(1) b ya NHRA.